PIOTR PISKOZUB

Dziecko jako osoba doświadczająca przemocy domowej. Sytuacja prawna dziecka w procedurze Niebieskie Karty

A Child as a Person Experiencing Domestic Violence: The Legal Situation of a Child in the Blue Cards Procedure

Abstract

This paper discusses selected aspects of the normative protection of children as victims of domestic violence. It analyzes the provisions of the Act on Counteracting Domestic Violence and its implementing regulations, which apply to minors as victims of violent behavior. The publication presents comments on the scope of the Act on Counteracting Domestic Violence, as well as the organizational and legal aspects of initiating the Blue Cards procedure in environments where violence is directed against children. The publication also outlines the issues of ensuring child protection under Article 12a of the Act on Counteracting Domestic Violence.

SŁOWA KLUCZOWE: przemoc domowa, dziecko, procedura Niebieskie Karty, władza rodzicielska, izolacja dziecka

KEYWORDS: domestic violence, child, Blue Cards procedure, parental authority, child isolation

PIOTR PISKOZUB – doktor nauk prawnych, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, e-mail: p.piskozub@kancelaria-tarnow.eu, ORCID – 0000-0001-8935-3416.

HTTPS://DOI.ORG/10.36128/6ED3AE66

1 Wprowadzenie

Przedmiotem niniejszej publikacji jest omówienie sytuacji prawnej dziecka jako osoby doznającej przemocy domowej na tle przepisów ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej[1]. Przedmiotowe rozważania koncentrują się przede wszystkim na trzech zagadnieniach. Pierwsze z nich to analiza zakresu podmiotowego i przedmiotowego ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej w brzmieniu obowiązującym po nowelizacji z dnia 9 marca 2023 r.[2], która w istotny, wręcz fundamentalny sposób rozszerzyła możliwości zastosowania analizowanych przepisów. Druga kwestia to problem wszczęcia procedury „Niebieskie Karty" w stosunku do małoletniego oraz przewidziane przez ustawodawcę obostrzenia prawne w tym zakresie. Istotne znaczenie ma w tym kontekście rozróżnienie pojęć: przedstawiciel dziecka oraz reprezentant dziecka na płaszczyźnie procedury „Niebieskie Karty". Trzecie zagadnienie, które wykracza już poza problematykę samej procedury, to kwestia zapewnienia dziecku ochrony w trybie art. 12a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej. Omawiane zagadnienia mają niezwykle doniosłe znaczenie praktyczne. Ochrona praw dziecka powinna być bowiem priorytetem ustawodawcy, a ochronę przed przemocą należy traktować jako zadanie podstawowe[3].

2 Zakres przedmiotowy i podmiotowy ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej

Pojęcie przemocy domowej zostało uregulowane w przepisie art. 2 ust. 1 pkt 1 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej. Zgodnie z przywołaną regulacją, pod pojęciem tym należy rozumieć „jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie, wykorzystujące przewagę fizyczną, psychiczną lub ekonomiczną, naruszające prawa lub dobra osobiste osoby doznającej przemocy domowej, w szczególności narażające tę osobę na

1 Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej (t.j. Dz. U. z 2024 r., poz. 1673 ze zm.).

2 Ustawa z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2023 r., poz. 535).

3 Por. Marian Balcerek, *Prawa dziecka* (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1986), 425; Jerzy Ignatowicz, Mirosław Nazar, *Prawo rodzinne* (Warszawa: Wolters Kluwer, 2016), 92.

niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia lub mienia, naruszające jej godność, nietykalność cielesną lub wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na jej zdrowiu fizycznym lub psychicznym, wywołujące u tej osoby cierpienie lub krzywdę, ograniczające lub pozbawiające tę osobę dostępu do środków finansowych lub możliwości podjęcia pracy lub uzyskania samodzielności finansowej, istotnie naruszające prywatność tej osoby lub wzbudzające u niej poczucie zagrożenia, poniżenia lub udręczenia, w tym podejmowane za pomocą środków komunikacji elektronicznej".

Nie powinno ulegać wątpliwości, że przywołana definicja ma bardzo szeroki zakres przedmiotowy, obejmując swoim zakresem szereg różnego rodzaju zachowań i postaw, które niejednokrotnie wyczerpują też znamiona przestępstwa, przede wszystkim znęcania się, ale niezależnie od ewentualnej penalizacji są nacechowane agresją oraz ukierunkowane na wyrządzenie szkody innej osobie. Pojęcie szkody należy w tym przypadku interpretować szeroko, zarówno jako szkodę majątkową, jak i niemajątkową. Należy jednak mieć na uwadze, że ustawodawca wprowadza istotne zastrzeżenie dotyczące umyślności jako przesłanki warunkującej możliwość uznania danego zachowania za przemoc domową w rozumieniu ustawy. Do przedmiotowej przesłanki nawiązuje także orzecznictwo sądowe, wskazując na jej doniosłość prawną, ale także na specyfikę tego pojęcia, które nie jest równoznaczne z pojęciem winy umyślnej w rozumieniu przepisów kodeksu karnego czy kodeksu cywilnego. Przykładowo, w wyroku z dnia 16 lipca 2014 r., sygn. akt III Ca 334/14, Sąd Okręgowy w Nowym Sączu wskazał, że „brak definicji umyślności w samej ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, nie uprawnia do uznania konieczności wykazania osobie stosującej przemoc w rodzinie winy umyślnej w jednej z dwóch postaci wskazanych w kodeksie karnym. Wynika to z trzech zasadniczych powodów. Przede wszystkim ustawodawca w treści ustawy użył zwrotu „umyślne działanie", a nie popełnienie czynu z winy umyślnej. Takie rozróżnienie uzyskuje wsparcie właśnie choćby w treści art. 2 ust. 1 ustawy, gdzie ustawodawca chociaż odwołał się do treści art. 115 § 11 KK, to jednak określił krąg osób podlegających działaniu ustawy, w sposób szerszy niż to wynika z przytoczonego przepisu […]. Tak więc znaczenie – umyślności działania – na gruncie omawianej ustawy rozumieć należy wyłącznie, jako działanie zamierzone, a nie jako działanie mające miejsce w warunkach jednego

z rodzajów winy określonych w treści przepisu art. 9 KK"[4]. Podobnie w tej materii wypowiedział się także Sąd Rejonowy w Giżycku, który w uzasadnieniu wyroku z dnia 17 czerwca 2025 r., sygn. akt I Ns 102/25, wskazał, że „zgodnie z ustawową definicją z art. 2 ust. 1 pkt 1 PrzemDomU stosowanie przemocy domowej musi mieć charakter umyślny. Nie należy jednak pojęcia umyślności utożsamiać z zamiarem, które to pojęcie jest charakterystyczne dla prawa karnego. Umyślność w znaczeniu użytym w definicji przemocy domowej to możność rozpoznania znaczenia swojego czynu i przewidzenia jego konsekwencji. Co do zasady umyślne będzie zatem każde działanie lub zaniechanie dokonane przez osobę pełnoletnią o pełni władz umysłowych. Nie wyłącza umyślności działanie lub zaniechanie pod wpływem środków odurzających zażytych dobrowolnie przez osobę będącą pod ich wpływem"[5].

W odniesieniu do dzieci przemoc domowa może przybierać różnego rodzaju formy, które można ogólnie sklasyfikować jako przemoc fizyczną, obejmującą działania naruszające nietykalność cielesną dziecka powodujące szkody na jego zdrowiu fizycznym, przemoc psychiczną, obejmującą działania naruszające godność dziecka powodujące szkody na jego zdrowiu psychicznym, wywołujące u niego cierpienie lub krzywdę, a także działania istotnie naruszające prywatność dziecka lub wzbudzające u niego poczucie zagrożenia, poniżenia lub udręczenia, w tym podejmowane za pomocą środków komunikacji elektronicznej, a także przemoc seksualną, obejmującą działania naruszające wolność seksualną. Co istotne, przemoc domowa może również przybrać postać zaniechania. Tego typu forma przemocy w szczególności uwidacznia się w stosunku do dzieci jako adresatów zachowań przemocowych, przybierając postać zaniedbania dziecka. W literaturze przedmiotu wyrażany jest pogląd, że zaniedbanie może przybrać postać zarówno świadomą, jak i nieświadomą, najczęściej wynikającą z niewiedzy, ale też obojętności czy opieszałości[6].

Pełne ujęcie problematyki zakresu ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej, w szczególności w kontekście ochrony praw dziecka, wymaga przedstawienia także regulacji art. 2 ust. 1 pkt 2 ustawy. Przepis ten reguluje zakres podmiotowy omawianych przepisów. Zgodnie z jego treścią, pod

4 Wyrok Sądu Okręgowego w Nowym Sączu z 16 lipca 2014 r., III Ca 334/14.

5 Wyrok Sądu Rejonowego w Giżycku z 17 czerwca 2025 r., I Ns 102/25.

6 Lucyna Sochocka, Jagoda Komenda-Kołecka, „Zaniedbanie – (nie)świadomą formą przemocy wobec dziecka" *Medycyna Środowiskowa – Environmental Medicine* 17, nr 1 (2014): 84.

pojęciem osoby doznającej przemocy domowej należy rozumieć małżonka, także w przypadku gdy małżeństwo ustało lub zostało unieważnione, oraz jego wstępnych, zstępnych, rodzeństwo i ich małżonków, wstępnych i zstępnych oraz ich małżonków, rodzeństwo oraz ich wstępnych, zstępnych i ich małżonków, osobę pozostającą w stosunku przysposobienia i jej małżonka oraz ich wstępnych, zstępnych, rodzeństwo i ich małżonków, osobę pozostającą obecnie lub w przeszłości we wspólnym pożyciu oraz jej wstępnych, zstępnych, rodzeństwo i ich małżonków, osobę wspólnie zamieszkującą i gospodarującą oraz jej wstępnych, zstępnych, rodzeństwo i ich małżonków, osobę pozostającą obecnie lub w przeszłości w trwałej relacji uczuciowej lub fizycznej niezależnie od wspólnego zamieszkiwania i gospodarowania oraz małoletniego, wobec których jest stosowana przemoc domowa. Należy podkreślić, że tylko w odniesieniu do małoletniego ustawodawca nie wprowadza żadnych dodatkowych zastrzeżeń dotyczących powiązania osoby doznającej przemocy z osobą stosującą przemoc. W przypadku osób dorosłych kwalifikacja określonych zachowań jako przemocowe w rozumieniu ustawy wymaga stwierdzenia istnienia jakiejś więzi między „sprawcą" a „ofiarą" przemocy. Może to być więź rodzinna, faktyczna, względnie uczuciowa. W przypadku małoletnich osób doznających przemocy nie ma znaczenia, jaka jest relacja i czy w ogóle istnieje jakakolwiek relacja ze sprawcą zachowań przemocowych. Co istotne, osobą stosującą przemoc musi być osoba pełnoletnia (art. 2 ust. 1 pkt 3 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej).

Na tle przedstawionych uwag zasadne jest postawienie kluczowego pytania: czy w aktualnym stanie prawnym przyjęte przez ustawodawcę założenia związane z zakresem przedmiotowym i podmiotowym ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej dają realną gwarancję zabezpieczenia dziecka doznającego przemocy i zapewnienia mu niezbędnej pomocy i wsparcia? Z punktu widzenia samych definicji omawianych pojęć, tj. przemocy domowej czy osoby doznającej przemocy domowej należy udzielić odpowiedzi twierdzącej. W świetle regulacji art. 2 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej nie powinno budzić żadnych wątpliwości stwierdzenie, że każde działanie ukierunkowane na wyrządzenie dziecku krzywdy (w ujęciu potocznym, niekoniecznie w rozumieniu prawa cywilnego) jest zachowaniem przemocowym, pod warunkiem możliwości przypisania sprawcy tego zachowania umyślności działania lub zaniechania. W aktualnym stanie prawnym brak jest przestrzeni na podejmowanie dyskusji, jaki jest zakres dozwolonego dla rodziców fizycznego karcenia dziecka, a wątpliwości mogą

budzić nawet niektóre metody wychowawcze, takie jak chociażby ograniczanie dostępu do mediów elektronicznych[7]. Ustawodawca daje zatem możliwość podjęcia działań w przypadku każdego niepożądanego czy też społecznie nieakceptowalnego zachowania, którego adresatem jest dziecko. Odrębną kwestią pozostaje natomiast realizacja tych działań w praktyce.

3 | Wszczęcie procedury „Niebieskie Karty" w stosunku do dziecka jako osoby doznającej przemocy domowej

Procedura „Niebieskie Karty" obejmuje ogół czynności podejmowanych i realizowanych przez osoby, o których mowa w art. 9a ust. 11–11d, w związku z uzasadnionym podejrzeniem stosowania przemocy domowej. Jak stanowi dalej art. 9d ust. 4 ustawy, wszczęcie procedury „Niebieskie Karty" następuje przez wypełnienie formularza „Niebieska Karta" w przypadku powzięcia w toku prowadzonych czynności służbowych lub zawodowych podejrzenia stosowania przemocy wobec osób doznających przemocy domowej lub w wyniku zgłoszenia dokonanego przez świadka przemocy domowej. Z przywołanych regulacji wynikają dwa zasadnicze wnioski. Pierwszy z nich to wyraźne wyartykułowanie obligatoryjności wszczęcia procedury „Niebieskie Karty" w przypadku uzasadnionego podejrzenia stosowania przemocy domowej. Wszczęcie procedury nie jest możliwością, ale obowiązkiem przedstawicieli podmiotów wskazanych w ustawie. Jak wskazuje Grzegorz Wrona, do wszczęcia procedury wystarczające jest samo podejrzenie (uzasadnione) przemocy domowej, a dalej idące ustalenia będą warunkować realizację poszczególnych, następczych czynności[8]. Co więcej, w art. 9d ust. 1 ustawy wyraźnie zastrzeżono, że podejmowanie interwencji w środowisku odbywa się na podstawie procedury „Niebieskie Karty" i nie wymaga zgody osoby doznającej przemocy domowej ani osoby stosującej przemoc domową.

Drugi wniosek interpretacyjny wynikający z przywołanych przepisów związany jest z kręgiem podmiotów zobowiązanych do wszczęcia procedury. Ustawodawca odsyła w tym zakresie do przepisów art. 9a ust. 11–11d ustawy. Mając na uwadze przedmiotowe odesłanie należy przyjąć, że do

7 Por. Sylwia Różycka-Jaroś, *Karcenie dzieci – czyn zabroniony czy okoliczność uchylająca bezprawność* (Warszawa: Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji, 2012), 141.

8 Grzegorz Wrona, *Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy domowej* (Warszawa: C.H. Beck, 2024), 115.

wszczęcia procedury „Niebieskie Karty" zobowiązani są: pracownicy socjalni jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, funkcjonariusze Policji, żołnierze Żandarmerii Wojskowej, pracownicy socjalni specjalistycznych ośrodków wsparcia dla osób doznających przemocy domowej, asystenci rodziny, nauczyciele, osoby wykonujące zawód medyczny, w tym lekarz, pielęgniarka, położna lub ratownik medyczny, przedstawiciele gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, pedagodzy, psychologowie, terapeuci, będący przedstawicielami jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, Policji, oświaty, ochrony zdrowia lub organizacji pozarządowych.

Z perspektywy ochrony dziecka kluczowe znaczenie ma umiejscowienie w przywołanym wyżej katalogu osób zobowiązanych do wszczęcia procedury „Niebieskie Karty" nauczycieli i pedagogów szkolnych. Warto zauważyć, że przedstawiciele jednostek organizacyjnych pomocy społecznej czy Policji mają stosunkowo ograniczony dostęp do dzieci, a samo pozyskanie przez nich wiedzy na temat przemocy domowej skierowanej do małoletnich najczęściej ma miejsce przy okazji podejmowania innych działań. W szkole dziecko ma sposobność poinformowania o swoich problemach osoby, które mają możliwość, a nawet obowiązek bezpośredniego podjęcia działań i zareagowania na przedstawioną sytuację.

Zasady związane z wszczęciem procedury „Niebieskie Karty" precyzuje rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 września 2023 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty" oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta"[9]. Kluczowe znaczenie w odniesieniu do sytuacji małoletnich ofiar przemocy domowej ma przepis § 5 rozporządzenia. W ust. 1 przywołanej regulacji wprowadzono ogólną zasadę, w myśl której jeżeli istnieje podejrzenie stosowania przemocy domowej wobec małoletniego, działania w ramach procedury przeprowadza się w obecności rodzica, opiekuna prawnego lub faktycznego. W ust. 3 prawodawca precyzuje powyższe, stanowiąc, że jeżeli istnieje podejrzenie, że osobami stosującymi przemoc domową wobec małoletniego są rodzice, opiekunowie prawni lub faktyczni, działania w ramach procedury przeprowadza się w obecności pełnoletniej osoby najbliższej w rozumieniu

9 Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 września 2023 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty" oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta" (Dz. U. z 2023 r., poz. 1870).

art. 115 § 11 Kodeksu karnego[10], lub pełnoletniej osoby wskazanej przez małoletniego. W § 5 ust. 5 rozporządzenia zastrzeżono ponadto, że działania z udziałem osób doznających przemocy domowej, o których mowa m.in. w ust. 1, tj. działania względem małoletnich, przeprowadza się, w miarę możliwości, w obecności psychologa.

Analizując przywołane wyżej przepisy należy zwrócić uwagę na kilka kwestii. Pierwszą z nich jest określenie okoliczności sytuacyjnych, w których możliwe jest wypełnienie z dzieckiem formularza „Niebieska Karta A", która to czynność inicjuje działania podejmowane w ramach procedury „Niebieskie Karty". Prawodawca wskazuje, że czynności w tym zakresie przeprowadza się w obecności rodzica, opiekuna prawnego lub faktycznego. Użycie w przepisie określenia „w obecności" oznacza, że rzeczywistym rozmówcą osoby inicjującej procedurę jest dziecko. Nie sposób zatem zaakceptować sytuacji, w której czynności w ramach procedury przeprowadza się z rodzicem, opiekunem prawnym lub faktycznym, ale bez udziału dziecka. Druga kwestia to wykładnia pojęcia: opiekun faktyczny. W literaturze wskazuje się na konieczność odwoływania się w tym zakresie do wykładni systemowej i zawartych w innych aktach prawnych definicji legalnych tego pojęcia[11]. Wydaje się to jednak działaniem nieuzasadnionym. Opiekunem faktycznym dziecka jest osoba sprawująca nad nim faktyczną opiekę. W szkole opiekunem faktycznym dziecka jest nauczyciel, który prowadzi lekcję, ewentualnie nauczyciel świetlicy lub inny pracownik szkoły sprawujący nadzór i opiekę nad dzieckiem. Konsekwencją przyjęcia takiego założenia jest możliwość wypełnienia formularza „Niebieska Karta A" bez udziału rodzica czy opiekuna prawnego, ale w obecności np. nauczyciela wychowawcy dziecka. Osobą wypełniającą formularz może być wtedy np. pedagog szkolny.

Zastosowanie opisanego wyżej mechanizmu jest rozwiązaniem gwarantującym dziecku swobodę wypowiedzi i pozwalającym uniknąć konieczności zawiadamiania rodziców o inicjatywie wsparcia dziecka poprzez wszczęcie procedury „Niebieskie Karty". Nie sposób zgodzić

10 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (t.j. Dz. U. z 2025 r., poz. 383 ze zm.).

11 Grzegorz Wrona wskazuje na konieczność nawiązania do definicji opiekuna faktycznego zawartej np. w art. 3 pkt 14 ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych, co oznaczałoby, że przez pojęcie opiekuna faktycznego dziecka należy rozumieć osobę faktycznie opiekującą się dzieckiem, jeżeli wystąpiła z wnioskiem do sądu rodzinnego o przysposobienie dziecka. Tak Wrona, *Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy domowej*, 196.

się z twierdzeniami, jakoby ustawodawca wymagał udziału rodziców (opiekunów prawnych) w omawianej procedurze. Wręcz przeciwnie, wprowadzając odpowiednie mechanizmy wyrażone w przepisach § 5 ust. 1 i ust. 3 cyt. wcześniej rozporządzenia, ustawodawca pozwala przedstawicielom zobowiązanych do reakcji instytucji podjąć działania w sposób szybki i zdecydowany, co nadaje procedurze „Niebieskie Karty" charakter interwencyjny. Co istotne, osoba, w obecności której dokonywane są czynności w ramach procedury, nie uzyskuje statusu „reprezentanta" dziecka. Taki charakter ma tylko kurator ustanowiony przez sąd opiekuńczy na podstawie art. 99 i nast. k.r.o.[12] Osoba, w obecności której przeprowadzane są czynności w ramach procedury „Niebieskie Karty", nie uzyskuje żadnego statusu w ramach tej procedury. Jest to raczej *sui generis* świadek realizowanych czynności, dający małoletniemu świadomość, że nie został on pozostawiony sam sobie.

Przedstawione regulacje związane z charakterem czynności inicjujących wszczęcie procedury „Niebieskie Karty", jak również realizacją przedmiotowej procedury w przypadku, gdy adresatem działań jest dziecko, pozwalają na przyjęcie, że ustawodawca w sposób realny zapewnia małoletniemu ochronę i odpowiedni poziom wsparcia na płaszczyźnie omawianej procedury. Warto zwrócić uwagę na okoliczność, że przedmiotowe regulacje nie ograniczają się tylko do wypełnienia początkowego formularza, ale dotyczą także dalszych działań realizowanych w ramach procedury. Zgodnie z § 11 ust. 6 rozporządzenia z dnia 6 września 2023 r., na posiedzenie grupy diagnostyczno-pomocowej nie zaprasza się małoletniego. Oznacza to, że wszystkie czynności realizowane w ramach procedury i skierowane do dziecka muszą być realizowane z uwzględnieniem wymogów wynikających z § 5 rozporządzenia.

4 | Zapewnienie dziecku ochrony w trybie art. 12a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej

Najdalej idącym przejawem ingerencji w relację między rodzicami (opiekunami prawnymi) a dzieckiem jest odizolowanie tego dziecka ze środowiska domowego. Zasadniczo instytucją (podmiotem) uprawnionym do takiej ingerencji jest sąd rodzinny, który w ramach ograniczenia władzy

12 Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz. U. z 2026 r., poz. 236).

rodzicielskiej może zarządzić umieszczenie małoletniego w rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka albo w instytucjonalnej pieczy zastępczej albo powierzyć tymczasowo pełnienie funkcji rodziny zastępczej małżonkom lub osobie, niespełniającym warunków dotyczących rodzin zastępczych, w zakresie niezbędnych szkoleń, określonych w przepisach o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej albo zarządzić umieszczenie małoletniego w zakładzie opiekuńczo-leczniczym, w zakładzie pielęgnacyjno-opiekuńczym lub w zakładzie rehabilitacji leczniczej (art. 109 § 2 pkt 5 k.r.o.). W przepisach ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej ustawodawca przewidział jednak instytucję, która stanowi w istocie *lex specialis* w stosunku do wskazanej regulacji k.r.o. Mowa o przepisie art. 12a ustawy, który stanowi w ust. 1, że w razie zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą domową pracownik socjalny zapewnia dziecku ochronę przez umieszczenie go u innej niezamieszkującej wspólnie osoby najbliższej w rozumieniu art. 115 § 11 Kodeksu karnego, dającej gwarancję zapewnienia dziecku bezpieczeństwa i należytej opieki, w rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka lub instytucjonalnej pieczy zastępczej. Jak stanowi dalej art. 12a ust. 3 ustawy, „decyzję, o której mowa w ust. 1, pracownik socjalny podejmuje wspólnie z funkcjonariuszem Policji, a także z lekarzem, ratownikiem medycznym lub pielęgniarką". Przepisy art. 598^{10}, art. 598^{11} § 3 i art. 598^{12} § 1 zdanie pierwsze ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego stosuje się odpowiednio.

Przywołana wyżej regulacja art. 12a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej ma charakter wyjątkowy, wprowadzając niezwykle istotne odstępstwo od ogólnej zasady, w myśl której ingerencja we władzę rodzicielską może nastąpić wyłącznie na podstawie orzeczenia sądu powszechnego. W przypadku zastosowania przedmiotowych unormowań dochodzi do faktycznego odseparowania dziecka ze środowiska domowego bez orzeczenia sądu, na podstawie samodzielnej decyzji przedstawicieli trzech służb „oddolnych" – pomocy społecznej, Policji i służby zdrowia.

Należy podkreślić, że omawiana instytucja nie jest elementem procedury „Niebieskie Karty", o której mowa była wcześniej. Oczywiście może zdarzyć się sytuacja, w której w toku prowadzonej procedury przedstawiciele służb dojdą do wniosku, że istnieje zagrożenie dla zdrowia lub życia dziecka, niemniej jednak prowadzenie procedury „Niebieskie Karty" nie jest warunkiem zastosowania przepisu art. 12a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej. Jest to jednak instytucja ściśle związana z problematyką

przeciwdziałania przemocy domowej, a konkretnie przemocy skierowanej przeciwko dzieciom, jako że podstawową przesłanką zastosowania art. 12a ustawy przeciwprzemocowej jest stwierdzenie zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą domową. Od nowelizacji z 9 marca 2023 r. zagrożenie to nie musi być bezpośrednie, co oznacza, że przepis art. 12a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej może zostać zastosowany prewencyjnie, celem zapobieżenia zdarzeniu, które może mieć miejsce w przyszłości.

Regulacja art. 12a ustawy przeciwprzemocowej budzi w praktyce znaczące wątpliwości związane przede wszystkim z ustaleniem pierwszeństwa przedmiotowych regulacji w stosunku do przepisów k.r.o. i k.p.c. regulujących postępowanie sądowe w przedmiocie ograniczenia władzy rodzicielskiej. Ustawodawca nie wprowadza jednoznacznej reguły, która określałaby, które z postępowań – sądowe czy realizowane na podstawie omawianego przepisu art. 12a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej – ma charakter priorytetowy. Wydaje się, że *de lege lata* jedynym wyznacznikiem w tym zakresie jest zasada dobra dziecka oraz ocena podmiotów uprawnionych do podejmowania działań dokonywana każdorazowo i indywidualnie w danej sytuacji. Jeżeli bowiem pracownik socjalny – jako przedstawiciel jednostki organizacyjnej pomocy społecznej – stwierdza konieczność odizolowania dziecka i ma możliwość zaangażowania do tej czynności przedstawicieli Policji i służby zdrowia, powinien podjąć działania w trybie wynikającym z art. 12a ustawy przeciwprzemocowej. Jeżeli natomiast informację o zagrożeniu dla zdrowia lub życia dziecka powezmą inne instytucje, to powinny one zainicjować działania sądu powszechnego. Warto nadmienić, że zgodnie z § 4 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 4 września 2023 r. w sprawie procedury postępowania Policji przy wykonywaniu przez pracownika socjalnego zapewnienia ochrony dziecku w razie zagrożenia jego życia lub zdrowia w związku z przemocą domową oraz podejmowaniu decyzji o zapewnieniu tej ochrony[13], udział funkcjonariusza Policji w czynnościach zapewnienia dziecku ochrony w trybie art. 12a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej odbywa się na pisemny

13 Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 4 września 2023 r. w sprawie procedury postępowania Policji przy wykonywaniu przez pracownika socjalnego zapewnienia ochrony dziecku w razie zagrożenia jego życia lub zdrowia w związku z przemocą domową oraz podejmowaniu decyzji o zapewnieniu tej ochrony (Dz. U. z 2023 r., poz. 1807).

wniosek kierownika jednostki organizacyjnej pomocy społecznej składany do właściwego ze względu na miejsce wykonywania czynności kierownika jednostki organizacyjnej Policji. Wprowadzając przedmiotową regulację, ustawodawca przesądził, że podmiotem inicjującym procedurę zapewnienia dziecku ochrony jest z założenia pracownik socjalny (czy też szerzej jednostka organizacyjna pomocy społecznej).

Wprowadzenie, a od 2023 r. także rozszerzenie zakresu unormowania art. 12a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej należy jednak ocenić pozytywnie. Jest to najdalej idący, ale niestety niejednokrotnie bardzo potrzebny aspekt ochrony dziecka przed zachowaniami przemocowymi, w tym przypadku najczęściej ze strony osób najbliższych.

5 | Podsumowanie

Przedstawiona w niniejszym artykule problematyka nie stanowi wyczerpującego omówienia zagadnień związanych z ochroną małoletnich jako osób doznających przemocy domowej. Jest to raczej zasygnalizowanie najpoważniejszych problemów, jakie wiążą się z tytułowym zagadnieniem, które może stanowić punkt wyjścia do dalszych rozważań. Nie powinno jednak ulegać wątpliwości, że są to zagadnienia niezwykle istotne z punktu widzenia społecznego, ale także prawnego, które wymagają ze strony ustawodawcy szczególnej uwagi.

Bibliografia

Balcerek Marian, *Prawa dziecka*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1986.

Ignatowicz Jerzy, Mirosław Nazar, *Prawo rodzinne*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2016.

Różycka-Jaroś Sylwia, *Karcenie dzieci – czyn zabroniony czy okoliczność uchylająca bezprawność*. Warszawa: Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji, 2012.

Sochocka Lucyna, Jagoda Komenda-Kołecka, „Zaniedbanie – (nie)świadomą formą przemocy wobec dziecka" *Medycyna Środowiskowa – Environmental Medicine* 17, nr 1 (2014): 83–89.

Wrona Grzegorz, *Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy domowej*. Warszawa: C.H. Beck, 2024.

This article is published under a Creative Commons Attribution 4.0 International license.
For guidelines on the permitted uses refer to
https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/legalcode